

Η ΜΕΛΑΧΡΑ

Πρι μιλήσω για τὸ κινούμενο δράμα τοῦ κ. Χόρν ποῦ πρωτοπαίχτηκε τὴ Δευτέρα βράδι στὸ θέατρο τῆς Ὀμόνοιας, θὰ ἤθελα νὰ πῶ μερικὰ γενικὰ πράματα ποῦ τὰ νομίζω καλὰ κι ὠφέλιμα νὰ εἰπωθοῦνε μιὰ καὶ καλή, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς ὕστερα πάνου σ' αὐτὰ νὰ στηρίξει τὴν κρίση του γιὰ τὰ πρωτότυπα σκηνηκὰ ἔργα.

Γιὰ τὸ θέατρο, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τῆς δημιουργικῆς μας φιλολογίας, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὁριστεῖ ποῦ τελιώνουν τὰ σύνορα τοῦ ξένου καὶ τῆς μίμησης τοῦ ξένου καὶ τοῦ ἀρχινάνε τὰ σύνορα τοῦ πρωτότυπου. Ἄφινω καταμέρος τὸ ἔθνικὸ, τὸ ἱστορικὸ, ἀκόμα καὶ τὸ ἠθολογραφικὸ δράμα, κ' ἔρχομαι ἐλόδια στὸ κοινωνικὸ δράμα, γιατί τελευταία αὐτὸ τὸ δράμα φαίνεται νὰ καλλιεργεῖται ἀπὸ τοὺς ἐπωσδὴποτε ἀξιους κάποιας προσοχῆς δραματικούς ποιητὲς μας. Μπορῶ νὰ πῶ ἀκόμα πῶς αὐτὸ τὸ εἶδος πρέπει κι ἀποκλειστικὰ νὰ καλλιεργεῖται, ἀφοῦ ἡ κοινωνία μας εἶναι ἀκόμα ἀπλάστη (ἓνα παράξενο ἀνακάτωμα ξενικῆς μίμησης καὶ πρωτόγονης ἀγραιοσύνης) καὶ τὸ θέατρο, καλοσυνείδητα δουλεύοντας, θὰ μπορέσει μὲ τὸν καιρὸ νὰ τῆς δώσει κάποιον τύπο δικό της.

Καὶ θὰ κατορθωθεῖ αὐτὸ μὲ τὸ θέατρο, ἀν κάθε θεατρικὸς συγγραφέας ποῦ δουλεῖ γιὰ κάπως ἀνώτερο κι ἀγνότερο σκοπὸ, βουτήξει μέσα στὴν κοι-

νωνική μας ζωὴ, τὴ μελετήσῃ, τὴν ξαπλώσῃ πάνου στὸ ἀνατομικὸ τραπέζι, ψάξῃ, ἰδρῶσῃ καὶ βρεῖ ἐπιτέλους τὸ κατάλληλο ὕλικὸ ποῦ, τίμια καὶ μὲ τοὺς κανόνες τῆς Τέχνης δουλεύοντάς το, θὰ τοῦ δώσει τὴ μορφή ἢτε δραμάτου, εἴτε σκηνηκῆς σάτυρας, εἴτε καὶ φάρσας ἀκόμα. Καὶ στὴ γύραθε ζωὴ, καθὼς καὶ στὴ μέσα μας ζωὴ, περισσεύει τὸ τέτοιον ὕλικό.

Προχτὲς ἀκόμα διαβάσαμε στὶς ἐφημερίδες πῶς στὸν Πύργο κάποιος Σωκράτης Ἀμπελάς σκότωσε τὴν ἀδερφή του γιὰ τὸ πρόσθαλε τὴν οἰκογενειακὴ του τιμὴ. Νά, ἓνα θέμα γιὰ δράμα. Ἡ κοινωνία μας, ἀν κάθε ἀπλάστη κι ἀπολίτιστη κοινωνία, τὸ τόσο ντελικάτο καὶ μημουάπτου κῦτὸ ζήτημα τῶχει μπιστευτεῖ στὸν ἀστενέστερο ἀπὸ φυσιολογικὴ κατασκευὴ κι ἀπὸ πνευματικὴ μέρφωση ἀντιπρόσωπό της, στὴ γυναίκα. Ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ κουρελιάζεται ὅταν ἡ ἀδερφή ἀγαπήσῃ ἓνα νέο, ἔστω καὶ ἰδανικὰ, ἢ ὅταν ἐκπληρώνοντας κάποιον φυσικὸ τῆς προσρισμὸ βίσκετῃ, πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο, νὰ γευτεῖ τὸν ἀπαγορευμένο ἀπὸ τὶς κοινοκωνικὲς συνήθεις καρπό, ἢ κι ὅταν ἀκόμα ξεγελασθεῖ μὲ ψευτοαγάπες καὶ ψευτοταξίματα ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα παλιάνθρωπο· δὲν παθαίνει ἕμως τίποτε ἢ περιφρημὴ αὐτὴ οἰκογενειακὴ τιμὴ ὅταν ὁ ἀδερφός, παλιάνθρωπος ὄντας κι ἀνισόρροπος, συστηματικὰ καταγίνεται νὰ ξεπλανεύει καὶ νὰ ξεπαρθελεύει κορίτσια, ἀχιδοβωλώνοντας, ἀν ἡλιος σαπίλας καὶ διαφθοράς, στὰ γύρω του τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν ἀτιμία. Στὴν κόρη ποῦ ξεγλύστρησε, ἢ τερτούφικη κοινωνία μας κλεινεί ἐρμητικὰ τὴν πόρτα της, καὶ μιὰ τέτοια κόρη—κι ἀν ἀκόμα τὰ καταφέρει νὰ παντρευτεῖ, κι ἀν ἀκόμα ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο της ἀναδειχθεῖ πρῶτης ἀράδας νοικοκυρὰ καὶ μητέρα, θὰ σούνει σὲ ὄλη της τὴ ζωὴ τὸ ἄθελο ἢ καὶ θεληματικὸ ξεγλύστρημά της. Ἐνῶ ἐξεναντίας στὰ νέα ὄλα τυγωνιοῦνται κι ὁ τίτλος τοῦ γυναικῆ εἶναι τίτλος τιμῆς, ποῦ τὸν φέρνει περήφανα σπρήθοντας μὲ κακὰρι τὸ μουστάκι του. «Σὰ νέος ποῦ εἶταν, τὸ γλέντησε λίγος», λέει γιὰ τὸν ἀδερφὸ ἢ κοινωνία μας· ἐνῶ ἐξεναντίας τῆς ἀδερφῆς τὸ ξεγλύστρημα τὸ συγματοῖζει μὲ τὴν πτωμένη φράση: «Ἐλεεινὸ παρελθόν».

Θὰ μάκρανα πολὺ τὸ λίγο καὶ θὰ ξέφυγα ἐλόδια ἀπὸ τὸ θέμα μου ἀν πάσιζα νὰποδείξω πῶς μὲ τὸ δρόμο ποῦ τραβοῦνε οἱ πολιτισμένες κοινωνίες θὰ περάσει σὲ λίγο στὴν ἱστορία πιά ἢ οἰκογενειακὴ τιμὴ καὶ μόνο ἀτομικὴ τιμὴ θὰ ὑπάρχει, (μὰ

κι αυτή κάπως περιορισμένη κι έξω από τις φυσικές ανάγκες). 'Ο σκοπός μου δὲν είναι νὰ κάμω κήρυγμα κοινωνικό. 'Ο σκοπός μου είναι νὰ δείξω πὼς ἡ κοινωνία μας είναι βαθύπλουτη ἀπὸ θέματα θεατρικά, καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξω πῆρα ἕνα παράδειγμα πὺ βρήκα πὺ πρόχειρο καὶ πὺ κοινό.

*

Πὼς θὰ τὸ ξεμεταλλευτεῖ τὸ πρωτότυπο αὐτὸ θέμα του ὁ δραματικός ποιητής; Νά, τὸ δεύτερο ζήτημα, τὸ σπουδαιότερο. Καὶ στὸ θέατρο πρέπει νὰ γίνει ἕτι δοκίμασε νὰ κάμει στὴ μουσικὴ ὁ Καλομοίρης. 'Οχι μίμηση δουλικὴ κι ἀντιγραφή πιστὴ τῆς ζωῆς, μὰ πάνου σὲ γνωστὸ μοτίβο λεύτερη δουλιὰ κι δημιουργία. 'Οχι μόνο ὁ Καλομοίρης, μὰ κι ὁ νέος Μ. Βάρβογλης (καθὼς μᾶς ἀποκάλυψε τελευταία ὁ Σκίπης στὸ «Νουμά») μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δουλεύουν τὰ λαϊκὰ μοτίβα. Τὰ παίρνουν καὶ δημιουργοῦν ἀπάνου τους. Καὶ εἶναι καὶ οἱ δύο τους πρωτότυποι μουσικοὶ καὶ μὰ μέρα αὐτοὶ θὰ φέρουν τὴ μουσικὴ ξαναγέννηση, στὸν τόπο μας. 'Ετσι δούλεψε κι ὁ Παλαμάς κ' ἔφερε τὴν ποιητικὴ ξαναγέννηση. Τέτοια δουλιὰ πρέπει νὰ γίνει καὶ στὸ θέατρο γιὰ νὰ χαροῦμε καὶ τὴ θεατρικὴ μας ξαναγέννηση.

Εὐτυχῶς οἱ πρόδρομοι μιᾶς τέτοιας καλοσυνειδητῆς κ' ἐθνικῆς δουλιᾶς ἀρχινήσανε κιόλας νὰ θαμποφαίνονται. 'Οχι μόνο ὁ Ταγκόπουλος μὲ τὰ τέσσερα ἴσαμε τώρα δράματά του (ἀδιάφορο ἂν οἱ κερδοσκόποι θεατρώνηδες μόλις καὶ μεταβίβας τάποφασίσανε νὰνεβάσουν τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ στὴ σκηνή) δοκίμασε νὰνοίξει τὸν καινούριο αὐτὸ δρόμο στὸ θέατρο, μὰ κ' ἕνα δυὸ ἄλλοι, κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ κ. Παντελής Χόρν μὲ τὸ «'Ανεχτίμητὸ» του (ποῦχω τὴν ἀδυναμία νὰ τὸ θαρρῶ καλύτερο καὶ τεχνικώτερο ἀπὸ τοὺς κάπως θεατρνιστικὺς καὶ μελοδραματικὺς «Πετροχάρηδες») δείξανε πὼς λαχταροῦνε τὴ θεατρικὴ μας ξαναγέννηση καὶ πὼς ἔχουν ἕλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ δουλέψουνε γι' αὐτὴ. Γιὰ νὰ μαι δίκαιος, ἡ τέτοια καλὴ πρόθεση δὲ λείπει κι ἀπὸ τοὺς «Πετροχάρηδες», καθὼς τὸ κήρυξα καὶ πέρσι ἀπὸ τοῦτες τῆς στιγμῆς, μὰ ἡ καλὴ πρόθεση πνίγεται, σὰν τὸ ταπεινὸ λουλούδι τοῦ κήπου ἀπὸ τὰ γριάγαθα, μέσα στὰ σκηνακὰ πυροτεχνήματα καὶ στὶς μελοδραματικὲς καρῶνες πὺ μεταχειρίζεται μ' ἀπλοχεριὰ ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ κερδίσει τὰ συλλόγιστα χειροκροτήματα τοῦ καινοῦ.

Γυρίζοντας στὰ πρῶτα λόγια μου βάζω μὲ δέλια τὸν δρισμὸ πὼς πρωτότυπο σκηνακὸ ἔργο (γιὰ μένα τουλάχιστο) εἶναι κείνο πὺ μαζὶ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση, μὺ δίνει καὶ τὴ συγκίνηση τῆς γύρω μου ζωῆς καὶ μὺ κεντρίζει τὴν ὄρεξη νὰ τὴ συλλογιστῶ καὶ νὰ τὴ μελετήσω.

*

Τέτοια πρωτοτυπία δὲν τὴν ἔχει ἡ «Μελάχρα». 'Η ἀτσιγκάνικη ζωὴ μᾶς εἶναι ὀλότελα ξένη. Ἐένα μᾶς εἶναι λοιπὸν καὶ οἱ ἀγάπες τῆς καὶ τὰ μίσση τῆς καὶ οἱ ἐγδίκησές τῆς πὺ ζουγραφίζονται χτυπητὰ καὶ μὲ κάποια τέχνη μέσα στὴ «Μελάχρα». Γύφτικο εἶναι καὶ τὸ μοτίβο στὸ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», μὰ πάνου καὶ γύρω καὶ μέσα στὸ μοτίβο αὐτὸ ὁ μεγάλος Παλαμάς ἔμπασε ἕλους τοὺς καημοὺς κι ἕλους τοὺς κατατρεμοὺς κι ἕλα τὰ ὄνειρα κι ἕλες τῆς ἐλπίδες κι ἕλα τὰ περασμένα καὶ τὰ τωρινὰ καὶ τὰ μελλοῦμενα τῆς Φυλῆς μας κ' ἔτσι μᾶς παρουσίασε τὸ πολυσύνθετο αὐτὸ ποίημα σὰν τὸ πὺ καθάριο ἐθνικὸ μας ἔπος. 'Ο Γύφτος ὁ ἀπρόσωπος τοῦ Παλαμά εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ μας, εἶναι τὸ 'Εγὼ μας τὲ ἐθνικὸ αὐτὸ, πὺ πέρασε ἀπὸ τόσους γύφτικους σταθμοὺς καὶ πὺ θὰ περάσει, ἕνας θεὸς μοναχὰ μπορεῖ νὰ τὸ ξέρει, ἀπὸ ἄλλους πόσους ἕσο νὰ παραιτήσῃ τὴν ἀλήτικη ζωὴ καὶ νὰ κατασταλάξει κάτου ἀπὸ ἕνα τσαντήρι καθαρῶς δικό του.

'Η «Μελάχρα» τοῦ κ. Χόρν εἶναι γύφτισσα πέρα πέρα καὶ τὸ δράμα του ὀλότελα ξένο. 'Οσο τῶδλεπα πάνου στὴ σκηνή, ζωντανεμένο κάπως ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς κ. Κοστοπούλη, μὲ συγκινοῦσε μὲ τὴν τέχνη του σὲ πολλὰ μέρη, μὲ νανοῦριζε μὲ τὴν ὁμορφὴ του γλώσσα, (ἂν κι ἔχι τόσο ὀμαλὰ δημοτικὴ, καθὼς στοὺς «Πετροχάρηδες»), τραβοῦσε τὸ θαμασμὸ μου μὲ μερικὲς πιτυχημένες σκηνές του, μ' ἔσπρωχνε σὲ χειροκροτήματα μὲ ἄλλες. Μὰ μόλις βγήκα ἀπὸ τὸ θέατρο, ξεσκλαβώθηκα ἀμέσως ἀπὸ τὴ γητεία του καὶ ρώτησα τὸν ἑαυτὸ μου:—Αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν μποροῦσε ἀξιόλογα νὰναι μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Φραντζέζικα, τὰ Γερμανικά, τὰ Ρούσικα, ἀκόμα κι ἀπὸ τὰ Βουλγάρικα;

Γιατὶ δὲ μᾶς σώνει μοναχὰ ἡ 'Ομορφιά. 'Η ψυχὴ μας ἀποζητᾶει καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα. 'Αποζητᾶει καὶ τὴν 'Αλήθεια. Τῆς ἀποζητᾶει συντροφεμένες καὶ τῆς δυὸ αὐτῆς ἀγγελόφυχες ἀδερφάδες. Καὶ μοναχὰ σὰν τῆς βλέπει σφιχταγκυκαλιασμένες πάνου στὴ

σκηνή, αναγαλλιάζει ή ψυχή μας κι αναπτερώνεται ή σκέψη μας και κρυφοπερηφανεύεται κάπως το φυλετικό έγώ μας.

Κι αυτό το αναγάλιασμα κι αυτό το αναπτέρωμα κι αυτή την κρυφοπερηφάνεια δέ μας τὰ δίνουν το δράμα του κ. Χόρν. Γιατί ή «Μελάχρα» τὸ φωνάζει πὼς είναι: βγαλμένη ἀπὸ μελέτη κι ὄχι ἀπὸ παρατήρηση και πὼς οἱ ἥρωές της είναι παρμένοι ἀπὸ τὰ βιβλία κι ὄχι ἀπὸ τή ζωή.

Τὸ ἔργο τὸ θεατρικὸ πὸς μοῦ παρουσιάζεται για πρωτότυπο και πὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ ὑπογράψει κ' ἕνας ἀλλόφυλος συγγραφέας, με συγκινεῖ πάντα σὰ μετάφραση ἢ και σὰ δουλική μίμηση, κι ἀπὸ ἕνα τέλειο μεταφρασμένο ξένο ἔργο, προτιμῶ ἕνα μέτριο πρωτότυπο, ἀπὸ σὸ μέτριο βλέπω κ' ἔχτιμῶ τὴν προσπάθεια, πὸς ἀξίζει κι αὐτὴ ή δόλια κάτι.

Ὁ κ. Χόρν πέροι με τοὺς «Πετροχάρηδες» μὰς ἔδειξε τὴν προσπάθεια φέτος με τὴ «Μελάχρα» μὰς ἔδειξε τὴν Τέχνη, ἀν κι αὐτὴ κάπως σκλαδωμένη ἀκόμα σὰ δημοσκοπικά και θεατρνίστικα πυροτεχνήματα τῶν «Πετροχάρηδων». Ἄς ζευγαρώσει τὴν περσινὴ του προσπάθεια με τὴ φετινὴ του τέχνη και θὰ μὰς δώσει ἔργο ἄξιο τοῦ ταλέντου του και τῆς σκηνηκῆς μόρφωσῆς του. Νᾶναι σίγουρος γι' αὐτό. Πρέπει νὰ προσέξει και σὲ τοῦτο. Δὲν ἔρτασε ἀκόμα ή ὥρα νὰ δουλέψουμε πάνου σὲ γενικά μοτίβα. Πρέπει νὰ ξοφλήσουμε πρώτα με τὴ δικὴ μας τὴ ζωή, για ν' ἀπλωθοῦμε βστερα στὴν καθόλου ζωή. Καὶ τὴ δικὴ μας τὴ ζωὴ ἀκόμα δὲν τὴν πειράξαμε. Ἄλτρίμονο, για τὴν ὥρα μένει παρθένα.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ